

УДК 338:658.012.4

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ»**Кононова О.Є., к.е.н.***E-mail: vvr3@mail.ru**ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»*

На сучасному етапі ринкових перетворень для будівельного комплексу найбільш істотним фактором руху вперед стає зміцнення стійкості його розвитку. Дослідження стратегічного потенціалу будівельного комплексу створює основу раціонального використання ресурсів, можливостей і резервів зростання регіону, що сприяє вирішенню соціальних, економічних і технічних завдань розвитку інших галузей, регіонів і країни в цілому. Шляхи зростання потенціалу різні, тому існує необхідність визначення їх найбільш доцільних та результативних варіантів, у зв'язку з чим розвиток теоретичної та методичної бази формування стратегічного потенціалу будівельного комплексу набуває важливого значення. У статті проаналізовано та визначено економічну, сутність стратегічного потенціалу, яка розглядалася в наступній логічній послідовності категорій: «стратегія», «потенціал» і «стратегічний потенціал». Уточнено поняття «стратегічний потенціал» та визначено структурні елементи стратегічного потенціалу регіонального будівельного комплексу.

Ключові слова: стратегія, потенціал, стратегічний потенціал, стратегічне управління, будівельний комплекс

UDC 338:658.012.4

DETERMINING THE CONCEPT OF «STRATEGIC POTENTIAL»**Kononova O.E., PhD in Economics***E-mail: vvr3@mail.ru**Prydniprov's'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture*

At the present stage of market reforms for building complexes, the most significant way of advancement is to strengthen the stability of its development. Research has shown that the strategic potential of building complexes can be formed on the basis of rational use of resources, opportunities and the growing reserves in the region, which all impact to the social, economic and technical problems of other sectors, regions and the country as a whole. The growth potential varies, so it is necessary to determine the most appropriate and effective choices. Therefore, the development of theoretical and methodological bases, necessary for the formation of the strategic capacity of building complexes, becomes indispensable. The paper analyzes the economic implications of strategic potential and its essence. Strategic potential is regarded as the next logical sequence of the categories, «strategy», «potential» and «strategic potential». Moreover, the paper concentrates on the concept of «strategic potential» itself, as well as outlines the structural elements of the regional construction industry's strategic potential.

Keywords: strategy, potential, strategic potential, strategic management, building complexes

Актуальність проблеми. Категорія стратегічного потенціалу активно досліджується в економіці і використовується для цілого ряду об'єктів (країн, регіонів, галузей, підприємств). Досліджуючи визначення, дані сучасними авторами сутності поняття «стратегічний потенціал», можна побачити наявне на сьогодні різне розуміння даної категорії, що свідчить про її складну внутрішню структуру, специфічний зміст, особливі умови взаємодії визначальних чинників. Незважаючи на безліч робіт, присвячених дослідженню категорії «стратегічний потенціал», серед вчених-економістів досі немає єдиної думки з приводу визначення її сутності, структури і методів оцінки. Узагальнення існуючих в науковій літературі підходів до розкриття сутності дозволяє зробити висновок про те, що трактування цього визначення у різних авторів варіюється досить широко.

Аналіз останніх наукових досліджень. Наукові основи формування стратегічного потенціалу створювалися й розвивалися багатьма поколіннями вітчизняних і зарубіжних дослідників. Окремі методологічні, методичні та організаційні аспекти проблеми розкриті в роботах В.М. Авдеєнко, С.В. Генералово, А.І. Гладішевського, І. Годмане, В.Г. Гришина, І.М. Гусейнова, І.С. Дученко, М. Жудро, В.С. Кабакова, А.Є. Карлика, Т.М. Коновалової, О.П. Крастінь, В.С. Лосєва, А.І. Муравйова, В.В. Окрепілова, М.В. Павлова, С.М. Соколова, Л.С. Тарасевича, С.В. Успенського, В.П. Урванцева, Д.К. Шевченко, Б.М. Штульберга та інших. Проте при всьому різноманітті і різноплановості наукових праць в дослідженнях перерахованих авторів не знайшла належного відображення специфіка сутності та формування стратегічного потенціалу.

Метою роботи є визначення змісту поняття «стратегічний потенціал» будівельного комплексу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Проведений нами аналіз, дозволяє виділити, принаймні, дві точки зору на досліджувану проблему.

Згідно з першою, стратегічний потенціал розглядається як сукупність ресурсів без урахування їх взаємозв'язку та участі в процесі виробництва і реалізації майбутньої стратегії розвитку об'єкта. Так, О.А. Федорова вважає, що «стратегічний потенціал підприємства - це сукупність засобів, які можуть надавати дієвий вплив на довгостроковий

успіх фірми» [1]. Такі визначення досліджуваного поняття, на наш погляд, не відображають істотну грань потенціалу, закладену самим терміном - приховані можливості системи і, отже, характеризують тільки її ресурсозабезпеченість.

Особливість другій позиції полягає у трактуванні стратегічного потенціалу як сукупності спільно функціонуючих ресурсів, що мають здатність виробляти певний обсяг продукції, причому з урахуванням потреб майбутньої стратегії підприємства. С.Н. Соколов, наприклад, вважає [2], що «стратегічний потенціал являє собою різницю між реалізованою і перспективно можливою здатністю перетворення сукупності доступних ресурсів в чинники виробництва для одержання товарів, що задовольняють максимальному платоспроможному попиту в системі інтересів «суспільство - держава - регіон - виробник». Стратегічний потенціал, на думку С.Н. Соколова, доцільно визначати як різницю потенціалів його стану на початок і закінчення реалізації стратегії.

Такий підхід представляється більш привабливим. Однак очевидні деякі розбіжності з приводу визначення рівня результативності виробничої системи. На наш погляд, максимальні потенційні можливості виробничих ресурсів, можуть і не відповідати потребі суспільства, або в конкретних виробничих умовах не відповідати технічним можливостям, тому не можуть служити ознакою, що характеризує сутність стратегічного потенціалу.

Очевидно, що в проведеній нами угрупованні підходів існує велика частка умовності, так як і тут автори не зовсім однозначно визначають сутність досліджуваної категорії. Однак, відмінності в розумінні суті стратегічного потенціалу генерують подальші різночитання окремих теоретичних положень. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне на початку дослідження визначити економічну сутність стратегічного потенціалу, яку розглянемо в наступній логічній послідовності категорій: «стратегія», «потенціал» і «стратегічний потенціал».

Слово «стратегія» походить від грецького *strategos*, «мистецтво генерала». Стратегія будь-якого об'єкта як економічної підсистеми (підприємства, галузі, регіону, країни) являє собою детальний всебічний комплексний план, призначений для того, щоб забезпечити здійснення місії і досягнення цілей об'єкта.

Стратегічний план повинен ґрунтуватися на великих дослідженнях і фактичних даних. Стратегічний план надає об'єкту визначеність, індивідуальність, що дозволяє йому залучати певні типи ресурсів.

Нарешті, стратегічні плани повинні бути розроблені так, щоб не тільки залишатися цілісними протягом тривалих періодів часу, але і бути досить гнучкими, щоб при необхідності можна було здійснити їх модифікацію і переорієнтацію. Загальний стратегічний план слід розглядати як програму, яка спрямовує діяльність об'єкта протягом тривалого періоду часу, даючи собі звіт про те, що конфліктна і постійно мінлива ділова і соціальна обстановка робить постійні коригування неминучими.

Таким чином, стратегія - це набір певних рішень, дій, довгострокових планів підприємства з метою досягнення конкурентних переваг в мінливих умовах.

Основою вибору стратегії є ефективне залучення, розподіл і реалізація обмежених ресурсів, можливостей і резервів об'єкта між нарощуванням потенціалу і його використанням, між відтворенням об'єкта та його ланками у виробництві проміжних і кінцевих продуктів [3].

За останні роки вийшло багато публікацій, що містять різні аспекти поняття «потенціал». У більшості робіт відзначається важливість вивчення проблем оцінки потенціалу і вказується на існування значних відмінностей у визначенні самого поняття потенціалу, його сутності, складу і співвідношення з іншими категоріями. Проте в економічній науці ще не склалося чіткого визначення поняття «потенціал».

Потенціал - (potential - сила) - прихована можливість, здатність, сила, яка може виявитися при відомих умовах [4, с. 485]. Сам термін має подвійний смисловий зміст: перше - це фізична характеристика - величина, що характеризує запас енергії тіла, що знаходиться в даній точці поля; друге - у переносному значенні - ступінь потужності (прихованих можливостей) у будь-якому відношенні.

У 1970-х - початку 1980-х рр. вийшли в світ публікації, що містять різні визначення поняття «потенціал». У більшості робіт відзначалася важливість вивчення оцінки потенціалу підприємств, галузей та регіонів і вказувалося на існування значних відмінностей у визначенні самого поняття, його складу і співвідношення з іншими категоріями.

У тлумачному словнику С. І. Ожегова і Н. Ю. Шведової дається таке визначення потенціалу: «... ступінь потужності в якому-небудь відношенні, сукупність яких-небудь засобів, можливостей ...» [5, с. 571].

У радянському енциклопедичному словнику наводиться таке визначення: «Потенціал - джерела, можливості, засоби, ресурси, запаси, які можуть бути використані для вирішення якої-небудь задачі, досягнення певної мети; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній області» [6, с. 1046].

В іншому словнику [7, с. 428] під потенціалом розуміється наявне джерело, здатне здійснювати певну дію або, яке використовується для досягнення певних цілей.

Між наведеними вище тлумаченнями терміна «потенціал» є багато спільного. У них, за винятком останнього визначення, йдеться про сукупність яких-небудь можливостей в якійсь сфері. Останнє ж визначення, на нашу думку, занадто узагальнене і може ставитися не тільки до поняття «потенціал». Але чи вичерпується поняття «потенціал» лише сукупністю можливостей?

Звернувшись до тлумачного словника, можна з'ясувати, що «можливість» - це сприятливе умова, обставина, ситуація, при якій можна що-небудь зробити; внутрішні ресурси, сили, здібності [8, с. 63]. А здатність - це природна обдарованість, талановитість; вміння, а також можливість виробляти які-небудь дії [8, с. 703]. Тобто між можливостями і здібностями в певному контексті не робиться відмінностей.

В економіці поняття «потенціал» характеризує в цілому здатність економіки або іншими словами, система економічних відносин, що виникає між господарюючими суб'єктами на макро- і мікрорівнях з приводу отримання максимально можливого виробничого результату, який може бути отриманий при найбільш ефективному використанні виробничих ресурсів, при наявному рівні техніки і технологій, передових формах організації виробництва.

Потенціал підприємства найчастіше розкривається через сукупність характеристик: реальні можливості, обсяг ресурсів і резервів, здатність до використання потенціалу, рівень і результати його реалізації. Очевидно, що першу і третю характеристики важко оцінити в абсолютних значеннях, а інші можуть бути зведені до оцінки результативності та ефективності [9, с. 42].

На думку Ф.М. Русінова, потенціал в широкому сенсі означає кошти, запаси, джерела, наявні, і ті які можуть бути використані для досягнення певної мети [10, с. 34-36]. Однак, таке розуміння потенціалу зводиться до накопиченої матеріальної минулої праці, що звужує зміст потенціалу, так як без урахування людського потенціалу (трудоного, наукового, інтелектуального) - це просто запас про який можна лише умовно говорити як про потенціал.

«Потенціал», як економічна категорія, Ю. Рожковим був визначений так: «...Можливість і готовність суб'єктів ринку спеціалізуватися в тих видах діяльності і виробництва, за якими в кожен момент часу є абсолютні або порівняльні переваги» [11].

Наведене визначення, не викликаючи в цілому заперечення, в той же час вимагає уточнення і доповнення. Аналіз та узагальнення вищевикладених точок зору приводить до висновку, що потенціал об'єкта є сукупність ресурсів, можливостей і резервів в якій-небудь області для досягнення певних цілей.

Враховуючи все вищевикладене, стратегічний потенціал можна визначити сукупністю ресурсів, можливостей і резервів об'єкта в якійсь галузі, обумовлених станом і рівнем їх використання, спрямованих на розвиток об'єкта, реалізацію поставлених перед ним завдань і виконання позначеної місії.

Дане трактування стратегічного потенціалу поєднує в собі всі розглянуті підходи, так як тут враховуються і ресурси, і їх участь в розвитку об'єкта, і потенційні можливості при реалізації стратегії.

Слід зазначити характерні особливості стратегічного потенціалу об'єкта.

Перша з них - цілісність. Вона означає, що всі елементи стратегічного потенціалу служать спільної мети, яка стоїть перед об'єктом. Цілісність потенціалу забезпечується реалізацією в процесі управління його формуванням і використанням наступних принципів: спільності та єдності цільової функції для стратегічного потенціалу і кожного його елемента, спільності критеріїв ефективності функціонування та розвитку елементів і самого потенціалу в цілому.

Другою відмітною рисою стратегічного потенціалу є складність. Вона проявляється в наявності декількох складових елементів, кожен з яких представляє собою сукупність окремих частин.

В якості третьої характерної особливості стратегічного потенціалу слід зазначити взаємозамінність, альтернативність його елементів. В якості однієї з форм взаємозамінності елементів стратегічного потенціалу слід розглядати заощадження виробничих ресурсів в результаті застосування нового обладнання, технології, енергії, інформаційних ресурсів і методів організації управління та виробництва. При цьому ступінь альтернативності не постійна і залежить від економічної ситуації, рівня розвитку стратегічного потенціалу, особливостей об'єкта. Також важливо зрозуміти, що теоретично елементи можуть заміщати один одного необмежено, але існує межа взаємозамінності. Крім того, це процес періодичний за своїми кількісними характеристиками і за часом. Загалом, завдяки цій характеристиці елементи потенціалу мають здатність досягати збалансованої рівноваги елементів.

Четвертою характеристикою є взаємозв'язок і взаємодія його елементів. Вона являє собою якісний і кількісний взаємозв'язок, виражений мірою відповідності та співвідношення структурних елементів. Поліпшенням тільки одного елемента неможливо домогтися істотного зростання віддачі стратегічного потенціалу. Найвища віддача потенціалу можлива лише за одночасної модернізації всіх його елементів.

П'ятим характерною ознакою стратегічного потенціалу можна назвати його здатність до сприйняття в якості елементів новітніх досягнень науково-технічного прогресу, здатність до розвитку шляхом безпосереднього і систематичного використання нових технологічних ідей. При цьому, об'єкти з більш високою науково-технічною ємністю ефективніші і мають ширші перспективи розвитку.

Шостою характерною особливістю стратегічного потенціалу є гнучкість. Вона свідчить про можливість переорієнтації об'єкта на випуск нової продукції, використання інших видів матеріалів тощо, без докорінної зміни його матеріально-технічної бази. Вимога до підвищення гнучкості стратегічного потенціалу особливо актуальна в умовах нестабільності ринкової обстановки, зростання коливань обсягу і структури попиту, різкого прискорення темпів науково-технічного прогресу в промисловому виробництві.

Всі характерні риси стратегічного потенціалу об'єкта можна класифікувати за рядом ознак: внутрішні засоби та особливості

структури, якісні характеристики. До структурних особливостей слід віднести цілісність, складність, взаємозамінність елементів, їх взаємозв'язок і взаємодія. Якісними характеристиками можна вважати здатність елементів потенціалу до сприйняття досягнення науково-технічного прогресу, гнучкість стратегічного потенціалу.

Залежно від масштабів об'єкта розрізняються стратегічні потенціали народного господарства, галузі, регіону, підприємства. Перераховані потенціали знаходяться в залежності, так, стратегічний потенціал галузі визначається як сума стратегічних потенціалів вхідних у неї підприємств і об'єднань, а потенціал народного господарства - складанням потенціалів галузей.

Стратегічні потенціали різних рівнів господарювання відрізняються один від одного розмірами відокремлення ресурсів, які в свою чергу визначаються такими особливостями об'єктів, як масштабність, характер замкнутості й особливості діяльності. Від цього залежить не тільки величина стратегічного потенціалу, а й структура його ресурсів, а також динамічність і рухливість останньої.

Стратегічний потенціал може служити як характеристикою самих великих об'єктів, так і дрібних, локальних. Але при цьому стратегічний потенціал будь-якого з дезагрігированих об'єктів не функціонує ізольовано, замкнуто. Спостерігається процес взаємопроникнення потенціалів, «обмін» їх окремими складовими.

Стратегічний потенціал регіонального будівельного комплексу, на нашу думку, можна представити сукупністю ресурсів, можливостей і резервів галузі, обумовлених станом і рівнем їх використання, спрямованих на реалізацію завдань соціально-економічного розвитку регіону.

Поряд з терміном «стратегічний потенціал» різними авторами вживаються й інші дефініції, що характеризують потенціал об'єкта: «економічний потенціал», «ресурсний потенціал», «науково-технічний потенціал», «науково-виробничий потенціал», «промисловий потенціал», «народногосподарський потенціал». Однак у публікаціях не завжди розкривається зміст цих термінів, що породжує різночитання, ускладнює розуміння цих категорій, а іноді й підміну одного поняття іншим. Це, насамперед, стосується ототожнення стратегічного потенціалу з економічним. Так, для характеристики стратегічного

потенціалу стосовно до всіх рівнях управління економікою деякими дослідниками вживається термін «економічний потенціал» [12, с.7] або застосовуються обидва терміни залежно від складу ресурсів [13, с. 13].

На наш погляд, економічний потенціал - більш широке і ємне поняття, ніж стратегічний потенціал і включає в себе як стратегічний так і науково-технічний, виробничий, інфраструктурний, інвестиційно-фінансовий та інші потенціали. При цьому основним елементом, безсумнівно, виступає виробничий потенціал, значною мірою визначаючи величину і умови зростання економічного потенціалу.

Сучасні вітчизняні вчені говорять про необхідність вивчення економічного потенціалу, проте не дають ні конкретного поняття даного терміну і не приносять методик його оцінки. Так, Н.І. Климова виділяє у складі економічного потенціалу потенціали галузей економіки (промисловий, будівельний, сільськогосподарський, транспортний та інші потенціали), що характеризують ступінь участі кожної конкретної галузі економіки в отриманні макрорезультатів від економічної діяльності [14, с. 25]. Однак, Н.І. Климова не проводить ретельного вивчення потенціалів галузей.

Багатоаспектність поняття «потенціал» пояснюється різноманітністю об'єктів, до яких воно застосовується.

Головне, що об'єднує різні потенціали, полягає в тому, що практично всі вони містять певну сукупність можливостей чи здібностей, ресурсів і резервів в тій області, де застосовується те чи інше визначення. Необхідно відзначити, що в більшості визначень вказується, що вся сукупність наявних можливостей спрямована на досягнення якихось певних цілей.

Базою прийняття управлінських рішень є ефективно залучення та розподіл обмежених ресурсів, факторів і зусиль об'єктів між нарощуванням потенціалу і його використанням, між відтворенням об'єкта та його ланками у виробництві проміжних і кінцевого продуктів. Це, при динамічному і важко прогнозованому зовнішньому середовищі, створює умови стратегічного ризику та невизначеності, вимагаючи пріоритетного застосування ресурсно-факторного підходу до розробки методів аналізу та розвитку стратегічного потенціалу з урахуванням специфіки кожного регіону, галузі та підприємства.

Висновки. Виходячи з цього, стратегічний потенціал регіонального будівельного комплексу можна представити як сумарну кількісну оцінку максимально можливої результативності використання ресурсів, можливостей і резервів в умовах раціональної організації виробництва та взаємодії господарюючих суб'єктів, що входять в регіональний будівельний комплекс.

Таке визначення стратегічного потенціалу як єдиної цілісної економічної системи, всі елементи якої служать спільної мети, вимагає акцентувати основну увагу на структурному аспекті цієї проблеми з проведенням аналізу розвитку, взаємодії та взаємозв'язку його основних структурних елементів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Свободин В. А. Определение величины и эффективности использования потенциала предприятия // Международный народнохозяйственный журнал. - 1987. - № 3. - с. 34-37.
2. Соколов С.Н. Формирование и развитие стратегического потенциала регионального нефтегазового комплекса.: диссертация канд. экон. наук. - Волгоград, 2004. – 234 с.
3. Гусейнов Н.М. Производственный потенциал промышленности региона, оценка и резервы роста: на примере пищевой промышленности Республики Дагестан : диссертация канд. экон. наук. - Махачкала, 2002. - 210 с.
4. Современный словарь иностранных слов. Около 20000 слов. - М: Рус. яз., 2003. – 740 с.
5. Ожегов С. И., Шведова Н. 10. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова / Изд. 4-е, доп. - М.: Азбуковник, 1999. - 944 с.
6. Советский энциклопедический словарь. Гл. ред. А. М. Прохоров / Изд. 4-е. - М.: Сов. энциклопедия, 1997. - 1600 с.
7. Большой советский энциклопедический словарь-М. 1980 г.-957с.
8. Лопатш В. А, Лопатина Л. Е. Русский толковый словарь / Изд. 7-е, испр. и доп. - М.: Рус. яз., 2001. - 882 с.
9. Дервянкина В.А. Проблемы оценки потенциала строительного комплекса на региональном уровне / Повышение эффективности функционирования предприятий регионального строительного комплекса:- выпуск IV / Под ред. А.А. Зубарева., М.В. Зенкиной. - Тюмень: Феликс, 2005,- с.38-49.
10. Русинов Ф.М. Территориально - отраслевой принцип планирования: теория и практика. - М.: Высшая школа, 1990. - 331 с.

11. Рожков Ю. Терский М. Инвестиционный потенциал региона и масса регионального инвестиционного риска // Вестник Хабаровской государственной академии экономики и права. - Хабаровск: ТЕРРА, 1999. - 128 с.
12. Иншаков О.В. Теория факторов производства в контексте экономики развития: Научный доклад на Президиуме МАОН (Москва, 29 ноября 2002 г.). - Волгоград: Издательство ВолГУ, 2002. - 92 с.
13. Авдеенко В.И. Котлов В.А. Производственный потенциал промышленного предприятия.-М.: Экономика, 1995.-208 с.
14. Климова Н.И. Инвестиционный потенциал региона. Екатеринбург: Ин-т экон. УрО РАН, 1999. - 280 с.